

**MARITIME SECURITY
AND INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATIONS**

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-21>

**COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF INTERNATIONAL
MARITIME DISPUTE RESOLUTION PRACTICES:
EXAMPLES FROM VARIOUS COUNTRIES
AROUND THE WORLD**

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ
МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ СПОРІВ:
НА ПРИКЛАДІ РІЗНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ**

**Kobko-Odariy Viktoriya
Serhiivna**

*PhD in Law, Head of the Department
of State and Legal Disciplines
Odessa State University
of Internal Affairs
Odessa, Ukraine*

**Кобко-Одарій Вікторія
Сергіївна**

*кандидат юридичних наук,
завідувачка кафедри державно-
правових дисциплін
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Тема міжнародних морських спорів є надзвичайно актуальною та важливою сьогодні через геополітичні, економічні та екологічні трансформації у світовому океані, а також через зростання напруги в ключових морських регіонах. Актуальність морських спорів різко зросла через посилення конкуренції великих держав та милітаризації ключових акваторій, таких як Південно-Китайське море, Арктика та, особливо, Чорноморський регіон. Військова агресія, зокрема незаконна блокада та мінування акваторії, як це відбувається в Чорному морі, призводить до виникнення безпрецедентних міжнародних позовів та необхідності термінового застосування механізмів міжнародного морського права для притягнення до відповідальності.

Метою дослідження виступає проведення порівняльно-правового аналізу міжнародних морських спорів на прикладі деяких держав.

У Конвенції ООН 1982 року відсутнє визначення поняття спору й міжнародного морського спору. Прогалину у визначенні поняття міжнародного спору намагалися заповнити міжнародні судові органи.

Так, у справі про концесії Мавромматіса у рішенні Постійної палати міжнародного правосуддя від 30 серпня 1924 року було визначено поняття спору як «розбіжність з приводу певної норми права або факту, конфлікт правових думок чи інтересів між двома сторонами» [1].

Незважаючи на відсутність універсально визначеної дефініції терміну «міжнародний спір» у чинному міжнародному праві, сучасна доктрина послуговується консолідованим концептуальним підходом до його змістовного наповнення. Цей підхід є інкорпорований із прецедентної практики Міжнародного Суду ООН, який трактує міжнародний спір як фактично існуючу колізію правових позицій (конфлікт права), що об'єктивно виникла та існує до моменту офіційного порушення провадження у справі.

Це обумовлює, що для констатації наявності правової розбіжності (спірної ситуації) недостатньо декларативного посилання однієї зі сторін на існуючі розбіжності у правових нормах, фактичних обставинах чи інтересах. Необхідна об'єктивна фіксація протилежних позицій сторін щодо певного об'єкта.

Вчені також розробили різні визначення терміну «міжнародний спір». «Під міжнародним правовим спором розуміється наявність між суб'єктами міжнародного права неурегульованих розбіжностей з різних проблем міжнародних відносин, у тому числі з питань тлумачення міжнародних договорів, що мають чітко позначений предмет і взаємні претензії» [2, с. 51].

На нашу думку, виходячи з теорії та практики сучасного міжнародного права, міжнародний морський спір розуміється як різновид правовідносин, що виникають на основі норм морського права.

Базовим документом, що кодифікує норми взаємовідносин країн щодо використання океанів, є Конвенція ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS) [3]. Цей документ є установчим для низки організаційних структур, що займаються вирішенням спорів на основі тлумачення норм конвенції: міжнародного трибуналу з морського права та системи міжнародних судів і арбітражів, що регулюють морські спори.

Міжнародним судом ООН (ICJ) за час своєї роботи було розглянуто понад 175 справ, серед яких 28 були морськими спорами. Більша їх частина стосувалася: «1) установлення кордонів територіального моря; 2) визначення меж континентального шельфу; 3) розмежування виключних економічних зон; 4) видобутку державами однакового виду живих ресурсів, або різних видів, але в тому самому районі; 5) забезпечення вільного судноплавства в районах, що підпадають під юрисдикцію іншої держави; 6) запобігання забрудненню Світового океану» [4, с. 73].

Першим такого роду спором у практиці ІСЈ була справа між Албанією та Великою Британією щодо інциденту в протоці Корфу 1947–1949 рр. Керуючись цим принципом, Суд зобов'язав Албанію виплатити грошову компенсацію Великій Британії за збитки, спричинені пошкодженням британських військових кораблів мінами, встановленими в територіальних водах Албанії (йдеться про відомий інцидент у протоці Корфу). Таким чином, Суд не лише встановив порушення Албанією обов'язку забезпечити безпеку проходу, а й застосував принцип матеріальної відповідальності держави за шкоду, заподіяну іноземним суднам у її юрисдикційній зоні.

Серед недавніх прецедентів, розглянутих Міжнародним Судом ООН (МС ООН), особливу увагу привертає спір між Гватемалою та Белізом, що стосувався делімітації (поділу) їхніх територіальних морських вод.

Таким чином, правозастосовна практика МС ООН на сучасному етапі набуває визначального значення для доктринального аналізу та наукового вивчення інституту міжнародних морських спорів. Це обумовлено тим, що рішення Суду слугують авторитетним джерелом для тлумачення норм міжнародного морського права та формують прецедентну базу для вирішення аналогічних територіальних та юрисдикційних колізій у майбутньому.

З 1997 р. здійснює практичну роботу Міжнародний трибунал з морського права (ITLOS), створений у 1994 р. Всього за цей період трибунал вирішив 29 морських спорів. 17 з них були пов'язані з вирішенням питань про арешти суден (наприклад, справи Аргентини проти Гани та Швейцарії проти Нігерії), також розглядалися справи екологічного характеру (наприклад, справи Нової Зеландії та Австралії проти Японії) і пов'язані із забезпеченням морської безпеки (наприклад, справа Італії проти Індії). Чотири рази трибунал розглядав спори про делімітацію морських кордонів, зокрема Маврикія і Мальдів, Гани і Кот-д'Івуару, Бангладеш і Бірми (М'янми), Сінгапуру і Малайзії.

В окремих випадках трибунал давав консультативний висновок. Найбільший науково-практичний інтерес представляють рішення трибуналу про морські кордони, оскільки їх прецедентний характер дає можливість для застосування в аналогічних спорах між суб'єктами міжнародного права. Також здійснюють свою роботу третейський суд в Гаазі (РСА) і створювані за його участю арбітражні трибунали *ad hoc*, які також розглядають морські спори держав.

Так, РСА розглядав спір про розмежування морських територій у Червоному морі між Еритреєю та Єменом за взаємною згодою цих країн у 1996 р. Малайзія і Сінгапур також намагалися вирішити спір про меліорацію земель у протоці Джохор за допомогою арбітражу,

проте потім передали справу до ITLOS. Примітно, що ця справа досі не знайшла вирішення через надмірну політизованість спору.

Існують прецеденти прийняття PCA позовів від держав без згоди на це сторони відповідача, що допускається установчими документами третейського суду. Однак, на практиці такі випадки часто призводять до невизнання відповідачем винесених арбітражних рішень. Кращою практикою є попередня угода між сторонами морського спору про передачу справи до PCA.

Так, у 2016 р. PCA винесла на користь Філіппін рішення, яке заперечує наявність у Китаю історичних прав на спірні території в Південно-Китайському морі. КНР, як і очікувалося, не визнала це рішення.

У 2017 р. PCA підтвердила вимоги Словенії до Хорватії про надання першого коридору до міжнародних вод через хорватські морські території. Хорватія не визнала рішення PCA на користь Словенії. Зазначимо, що раніше в 2007 р. сама Хорватія намагалася вирішити цю суперечку через ITLOS, а потім через посередництво арбітражу Європейського союзу (2009), проте обидві спроби виявилися безрезультатними.

У зв'язку з цим дослідники ставлять під сумнів ефективність роботи PCA у сфері морських територіальних спорів, оскільки обов'язковість виконання її рішень має очевидні проблеми.

У сучасній практиці значна кількість міжнародних морських спорів вирішується поза межами судових інстанцій, а саме шляхом дипломатичних переговорів між суверенними державами. При цьому юрисдикційні інституції, такі як Міжнародний трибунал з морського права (ITLOS), а також інші міжнародні організації, відіграють роль фасилітаторів, створюючи інституційні рамки та механізми, які сприяють сторонам у досягненні взаємоприйнятного та справедливого врегулювання.

Показовим є приклад прикордонного спору між Австралією та Східним Тимором щодо морських просторів у Тиморському морі. Цей спір було успішно врегульовано за посередництва Погоджувальної комісії Постійної палати третейського суду (PCA) відповідно до процедур, передбачених Конвенцією ООН з морського права (UNCLOS).

Зокрема, завдяки цим погоджувальним процедурам, сторони досягли домовленості про встановлення спеціального міжнародно-правового режиму над значними нафтогазовими родовищами «Greater Sunrise», розташованими у спірних ділянках Тиморського моря. Цей випадок ілюструє ефективність альтернативних методів вирішення спорів (ADR) у сфері морської делімітації.

Таким чином ми дійшли висновку, що концепція міжнародного морського спору, хоча й не має універсальної дефініції, ґрунтується на практиці Міжнародного Суду. Правозастосовна практика МС ООН (наприклад, у справах про протоку Корфу та делімітацію Гватемала – Беліз) має визначальне значення для наукового тлумачення цього інституту. Міжнародний морський спір є юридично артикульованою колізією, критичною для глобальної стабільності.

Література:

1. The Mavrommatis Palestine Concessions. August 30th. 1924. *Publications of the Permanent Court of Justice*. Series A. № 2. P. 11.
2. Морське право: юрисдикція та спори : навч.-метод. посіб. для підгот. здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» [Електронне видання] / [уклад.: Ю. В. Сергєєв, Т.В. Аверочкіна] ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 166 с.
3. Конвенція ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS). https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf
4. Бойко І. С. Прецедентна практика щодо морських територіальних спорів у рішеннях. *Вісник Національної академії правових наук України. Питання адміністративного і міжнародного права*. 2016. № 2. (85). С. 72–81.